Vem ser barnet?

En granskning av 100 familjehemsplacerade barn åren 2002–2003

Förord

Länsstyrelserna i Dalarna, Gävleborg, Värmland, Västmanland och Örebro län har under 2004 genomfört en verksamhetstillsyn av socialtjänstens arbete med barn 0 – 18 år som var eller hade varit familjehemsplacerade under 2003. Syftet med tillsynen har varit att se om det funnits skillnader i familjehemsplaceringar beroende på om de skett i familjehem i kommunal regi eller i konsulentstödd regi.

I denna rapport sammanställs resultaten från de länsvisa granskningarna. Vår förhoppning är att innehållet i rapporten ska bidra till en förmedling av kunskaper och erfarenheter när det gäller familjehemsplacerade barn. Vidare så vill vi med denna rapport också lyfta frågor som inte är tydliga eller som helt saknas i nuvarande lagstiftning.

Framförallt vill vi betona barnets perspektiv i socialtjänstens arbete. Barnets bästa skall beaktas enligt artikel 3 i FN:s barnkonvention. Barnets ställning i socialtjänstens arbete behöver bli mer framträdande och tydligt.

Vi som sammanställt denna rapport arbetar som socialkonsulenter med inriktning på barn vid respektive länsstyrelse.

Rapporten publicerades februari 2005.

Kerstin Bergman
Dalarnas län

Lars Tunegård
Gävleborgs län

Madelaine Bergkvist
Värmlands län

Siv Nilsson
Värmlands län

Katarina Pihl
Västmanlands län

Inger Wenngren
Örebro län

Innehållsförteckning

Inledning 4
Syfte 4
Definitioner 5

Genomförande 5
Metod och urval 5
Avvikelse 6

Resultatet 6
Finns några könsmässiga skillnader 6

Vem gör vad 7
Familjehemsutredningen 7
Finns utredning 7
Vem gör utredningen 8
Bedöms barnets behov i utredningen 8
Sker samråd 8

Vårdplanering 9
Finns vårdplan 9
Framgår vårdnadshavarens och barnets syn 9
Innehåll 9
Behandlingsplan 9

Uppföljning 10
Vem besöker familjehemmet 10
Vem har samtal med barnet 10
Hur ser kontakten ut med vårdnadshavaren 10

Avtal 11
Avtal med familjehemmet 11
Avtal med familjevårdsenheten 11

Länsstyrelsens kommentarer 11
Myndighetsutövning 11
Barnperspektivet 12

Sammanfattande resultat ställt i förhållande till syftet 14

Slutord 14

Referenslitteratur 16

Inledning

Länsstyrelserna i Dalarnas, Gävleborgs, Värmlands, Västmanlands och Örebro län beslutade 2003 att under 2004 genomföra en gemensam tillsyn av socialtjänstens handläggning av barn placerade i familjehem. Skälen till att vi valt att göra en tillsyn av familjehemsvården är

- Riksdagens revisorer har granskat familjehemsvård av barn och ungdomar vid två tillfällen, i början av 1990-talet samt 2002. De brister som framkom gällde barnavårdutredningarna, utbildningen och stödet till familjehemmen, uppföljningar av vårdinsatserna, tillsynen av familjehemmen, forskningen på området samt rekryteringen av nya familjehem. Vidare pekades även på brister i länsstyrelsernas tillsyn av familjehemsvården. Riksdagens revisorer konstaterade också att kunskapen om vilka regler som gäller när privata organisationer säljer förstärkt familjehemsvård till kommunerna är bristfällig. Man föreslog att en kartläggning skulle göras av de avtal som tecknas mellan socialtjänsten och organisationerna.
- Vid tillsyn som har genomförts vid länsstyrelsen i Västernorrlands län samt kartläggning vid länsstyrelsen i Örebro har det uppmärksammats brist på kunskaper inom socialtjänsten om vilka uppgifter som kan läggas ut på familjevårdsenheter
- Länsstyrelserna har även vid tillsyn av enskilda ärenden konstaterat brister i handläggningen vid familjehemsplacering av barn.

Denna rapport är en sammanställning av resultat från de länsvisa granskningarna. Länsstyrelserna har på olika sätt återfört resultatet av tillsynen till respektive kommun. I rapporten görs inga hänvisningar till lagrum. Utgångspunkterna har varit socialtjänstlagen samt socialtjänstförordningen.

Syfte

Frågeställning:
Handläggs familjehemsplaceringar olika beroende av om familjehemsplaceringen sker genom familjevårdsenheter alternativt i kommunens regi?

För att kunna besvara detta valde vi att

- Granska vilka uppdrag kommunerna lägger ut till familjevårdsenheter i privat regi.
- Göra jämförelser och belysa eventuella skillnader avseende familjehemsutredningar och uppföljning av placeringar, beroende på om placeringen har skett i egen regi eller med hjälp av familjevårdsenhet.
- Beskriva förhållanden och göra jämförelser mellan de fem länen i regionen.

Definitioner

Det finns verksamheter i landet som har som företagsidé att förmedla platser i familjehem och att ge stöd till dem genom täta och regelbundna kontakter. I denna rapport kommer vi fortsättningsvis att benämna dem familjevårdsenheter.

De familjehem som rekryteras och handleds av familjevårdsenheterna kommer i denna rapport att benämnas familjehem med konsulentstöd.

De familjehem som rekryteras och handleds av kommunen själv kommer i denna rapport att benämnas familjehem i kommunal regi.

I denna rapport används begreppet barn som gemensam benämning på alla under 18 år.

En behandlingsplan är en mer detaljerad planering av den vård som beskrivits i den av socialnämnden framtagna vårdplanen.

Med avtal menar vi den skriftliga överenskommelsen som upprättas mellan familjehemmet och socialnämnden. Av avtalet skall bl a framgå uppdragets omfattning, uppsägningstid, parternas rättigheter och skyldigheter samt ersättnings- och utbetalningstider.

Med avtal mellan socialnämnden och familjevårdsenheten menar vi ett avtal som reglerar överenskommelser såsom kostnader, uppsägningstider och utbetalning av ersättning till familjehemmet.

Med särskilt uppdrag menar vi familjehemmets åtaganden gentemot socialnämnden.

Genomförande

Metod och urval

Tillsynen omfattar barn i åldern 0 -18 år som var eller hade varit familjehemsplacerade under 2003. Varje länsstyrelse skulle granska 20 familjehemsplaceringar. Av dessa skulle 10 vara familjehem i kommunal regi och 10 familjehem i konsulentstödd regi. Respektive länsstyrelse valde själva antalet kommuner som de 20 familjehemsplaceringarna skulle vara fördelade på. I fyra av de fem länen gjordes urvalet av familjehemsplacerade barn från de förteckningar som kommunerna enligt 7 kap 1 § socialtjänstförordningen årligen lämnar in till länsstyrelserna. En iakttagelse som gjordes i dessa, var att några kommuner i förteckningarna inte uppgav barn placerade genom familjevårdsenhet. I det femte länet fick socialnämnderna själva välja ut vilka akter som skulle granskas. Totalt skulle hundra familjehemsplacerade barn granskas.

Länsstyrelserna har gemensamt tagit fram mallar för missiv, aktgranskning samt bestämt granskningsperioden. Tillsynen omfattar enbart aktgranskning. Uppgifter har hämtats från barnets respektive familjehemmets akt.

Under maj t o m november 2004 har länsstyrelserna inom sina län genomfört aktgranskningen. Länsstyrelserna har på olika sätt återfört resultatet av tillsynen till respektive kommuner.

Avvikelse

Det totala antalet granskade familjehemsplacerade barn i kommunal regi uppgår till 50. Länsstyrelsen i Dalarnas län har granskat 12 familjehemsplacerade barn i kommunal regi. Detta kompenserar att länsstyrelserna i Värmland och Västmanland enbart granskat vardera nio.

Det totala antalet granskade familjehemsplacerade barn i familjehem med konsulentstöd uppgår till 47. Bortfall finns i tre län, Örebro, Värmland och Dalarna. I två av ärendena var placeringarna enbart tillfälliga, s.k. jourhemsplaceringar. I det tredje fick inte länsstyrelsen tillgång till akten.

Resultat

Vi vill poängtera att granskningen inte är statistiskt säkerställd men den visar ändå på mönster som skall tas på allvar och bör lyftas fram. I granskningen kan vi konstatera att det inte finns någon avsevärd skillnad mellan länen varför detta inte kommenteras i någon påtaglig omfattning i redovisningen av resultatet.

Finns några könsmässiga skillnader?

En utgångspunkt var att denna tillsyn skulle omfatta vardera 50 pojkar och 50 flickor placerade i familjehem. Detta har inte varit möjligt eftersom urvalsunderlaget har sett olika ut för länen. Totalt har vi granskat 44 flickor samt 53 pojkar. Fördelning på kön och lagrum redovisas nedan i diagram 1.

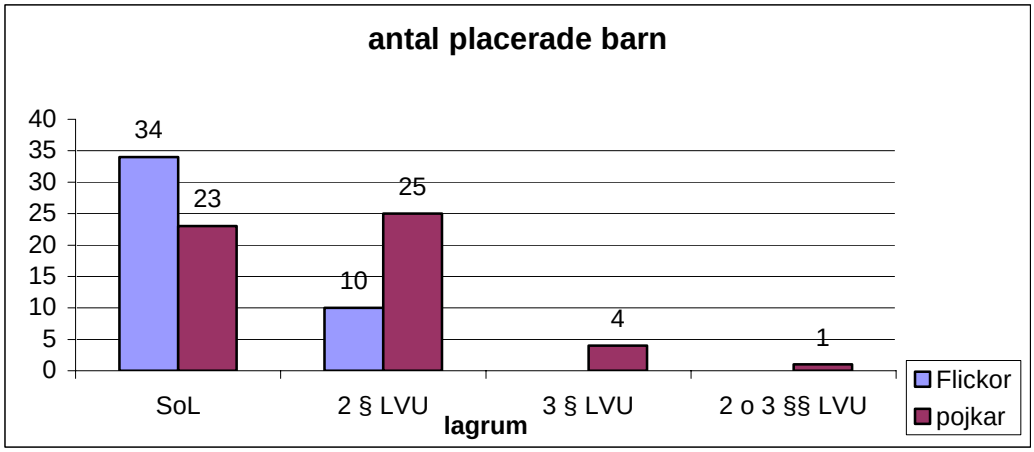

diagram 1

I det granskade underlaget framkom att färre flickor än pojkar är placerade i familjehem med konsulentstöd. En annan skillnad som är värd att kommenteras

är att fler pojkar än flickor placeras i familjehem med stöd av tvångslagstiftningen 2 eller 3 §§ LVU. Åldersmässigt finns också en skillnad, 38 procent av de barn som placerades i familjhem med konsulentstöd var i åldern 0-12 år. Motsvarande siffra för placering i familjehem i kommunal regi var 62 procent. Nedan i diagram 2 framgår hur placeringarna fördelas då det gäller kommunala familjehem alternativt familjehem med konsulentstöd.

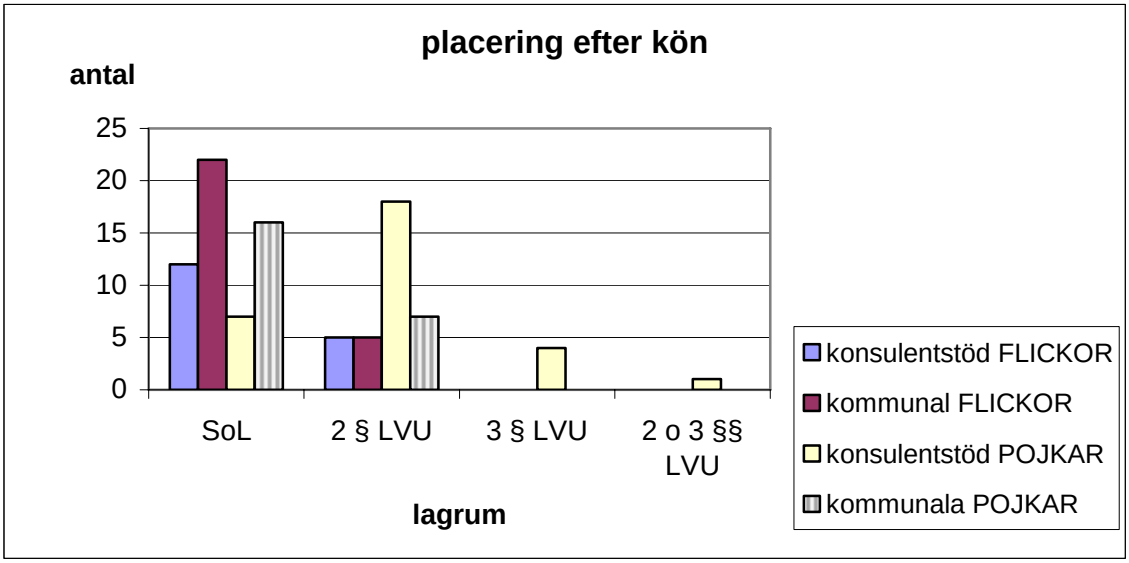

diagram 2

Vem gör vad?

Familjehemsutredningen

Finns utredning
I 30 % av samtliga placeringar saknas familjehemsutredningar. Se diagram 3, nedan.

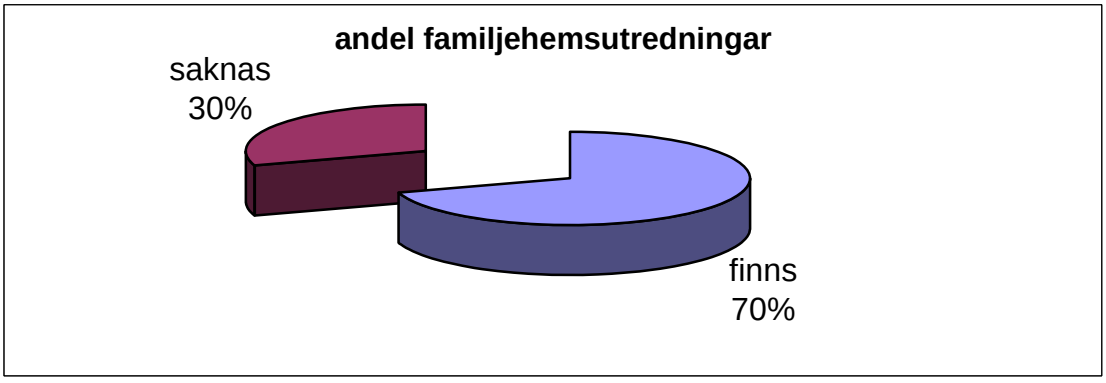

diagram 3

Gör man en jämförelse mellan placeringar i familjehem i kommunal regi och i familjehem med konsulentstöd så finns det utredningar i 88 % i de kommunala samt 66 % i de konsulentstödda. Vi kan alltså konstatera att familjehemsutredningar saknas i fler ärenden där familjehemmen rekryterats av familjevårdsenhet

Vem gör utredningen
När det gäller familjevårdsenheterna har vi också tittat på vem det är som genomför familjehemsutredningen. Vi har redan tidigare konstaterat att när det gäller placeringar genom familjevårdsenhet så finns det utredningar i 66 % av de granskade ärendena. Procentuellt utförs utredningar till övervägande del enbart av familjevårdsenheten. Se nedan, diagram 4.

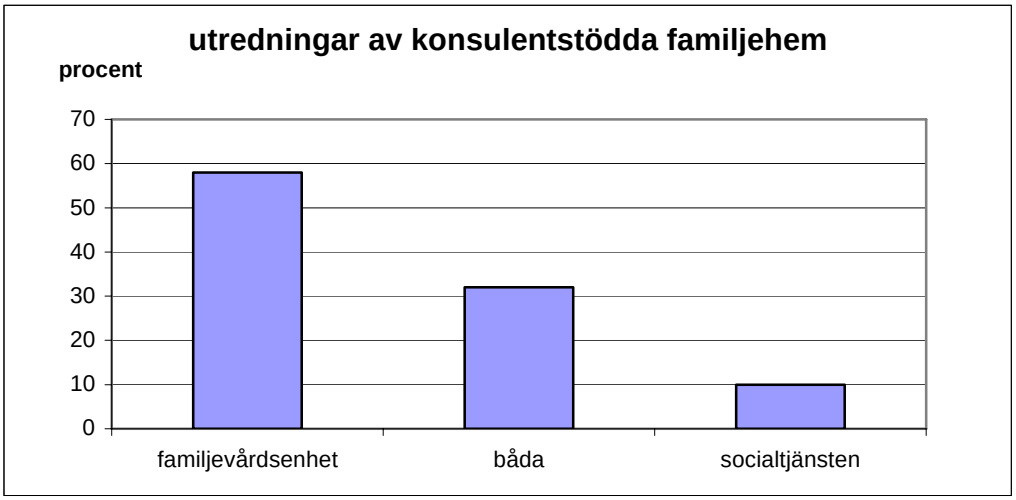

diagram 4

Bedöms barnets behov i utredningen
Av de genomförda familjehemsutredningarna fanns i 60 procent en sammanfattande bedömning av familjehemmets resurser i relation till barnets behov. När socialnämnden beslutar om medgivande belyses barnets behov i dubbelt så hög omfattning när det gäller placeringar i kommunala familjehem. Detta jämfört med de familjehem som rekryteras genom familjevårdsenhet.

Sker samråd
Information och samråd sker i synnerligen liten omfattning med den kommun där familjehemmet är beläget. Detta gäller båda former av familjehemsplaceringar. Noteras skall att socialnämnderna enbart har skyldighet att samråda om placering sker utanför den egna kommunen. Av de granskade placeringarna så var 79 procent placerade utanför den egna kommunen. Samråd har enbart skett i 16 procent.

Vårdplanering

Finns vårdplaner
Gör man jämförelser mellan barn placerade i familjehem i kommunal- respektive konsulentstödd regi framgår att det inte finns någon skillnad i antalet vårdplaner. Vårdplan saknas i drygt en tredjedel av placeringarna, se nedan diagram 5.

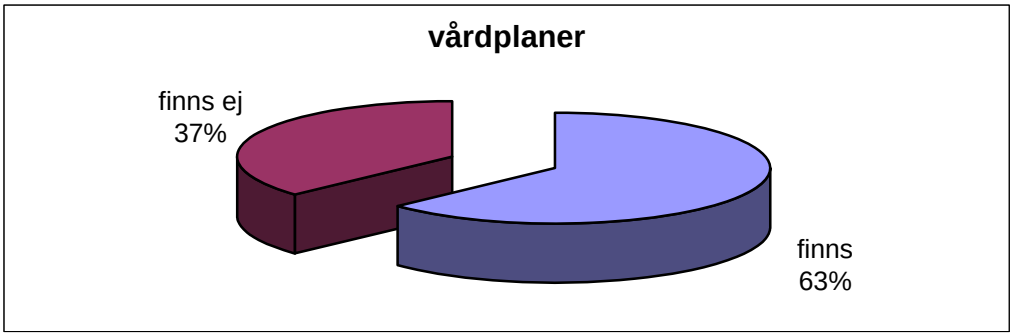

diagram 5

Framgår vårdnadshavarens och barnets syn
Vårdnadshavarens inställning till vårdplanen saknas i ett stort antal ärenden. Här finns en påtaglig skillnad mellan familjehem i kommunal regi och familjehem med konsulentstöd. Där vårdplan finns framgår vårdnadshavarens inställning i 80 % då det gäller familjehem i kommunal regi. När det gäller placeringar som skett genom en familjevårdsenhet framgår vårdnadshavarens inställning i enbart 26 %.

I de granskade akterna framgår det inte om resonemang förts med barnet om dess inställning till framtida placering.

Innehåll
Vårdplanernas innehåll varierar avseende behov av särskilda insatser, målet för vården och former för umgänge. Det är få som strikt följer vårdplanens innehåll som den anges i socialtjänstförordningen.

Behandlingsplan
Behandlingsplan som mer i detalj beskriver hur vården ska genomföras finns i 20 % av placeringarna i familjehem i kommunal regi. I de placeringar som skett genom en familjevårdenhet är motsvarande siffra 43 %. Här finns alltså en tydlig skillnad; dubbelt så många placeringar genom en familjevårdsenhet har en behandlingsplan. Merparten av dessa behandlingsplaner görs av familjevårdsenhetens personal.

Uppföljning

Vem besöker familjehemmet
Granskningen omfattar socialnämndernas personliga besök i familjehemmen åren 2002 – 2003 och vem som hade gjort dessa besök. När det gäller besöksfrekvensen så finns inte någon större skillnad mellan besök i familjehem med konsulentstöd och besök i familjehem i kommunal regi. Besöken i familjehem med konsulentstöd genomförs i huvudsak gemensamt av socialnämnden och familjevårdsenhetens personal. Personal från familjevårdsenheter genomför även egna besök. Anmärkningsvärt är att 10 familjehem, oavsett regi, inte har haft något besök alls av nämnden sedan barnet blev placerat. I dessa har det förekommit att familjevårdsenheten har genomfört egna besök. Så många som 28 familjehem har haft färre än två besök av nämnden. Värt att komma ihåg i detta sammanhang är att barnen kan ha varit placerade under hela eller delar av perioden. Vissa av barnen placerades i slutet av 2003.

Vem har samtal med barnet
I dokumentationen framgår att socialnämnden har enskilda samtal med barn i högre utsträckning (50 %) i familjehem i kommunal regi jämfört med familjehem tillhörande familjevårdsenhet (43 %). Se nedan diagram 6.

Hur ser kontakten ut med vårdnadshavaren
I 94 % har socialnämnderna fortlöpande eller delvis kontakt med barnens vårdnadshavare när det gäller familjehem med konsulentstöd. Motsvarande siffra för placeringarna i kommunala familjehem är 84 %. Se nedan diagram 6.

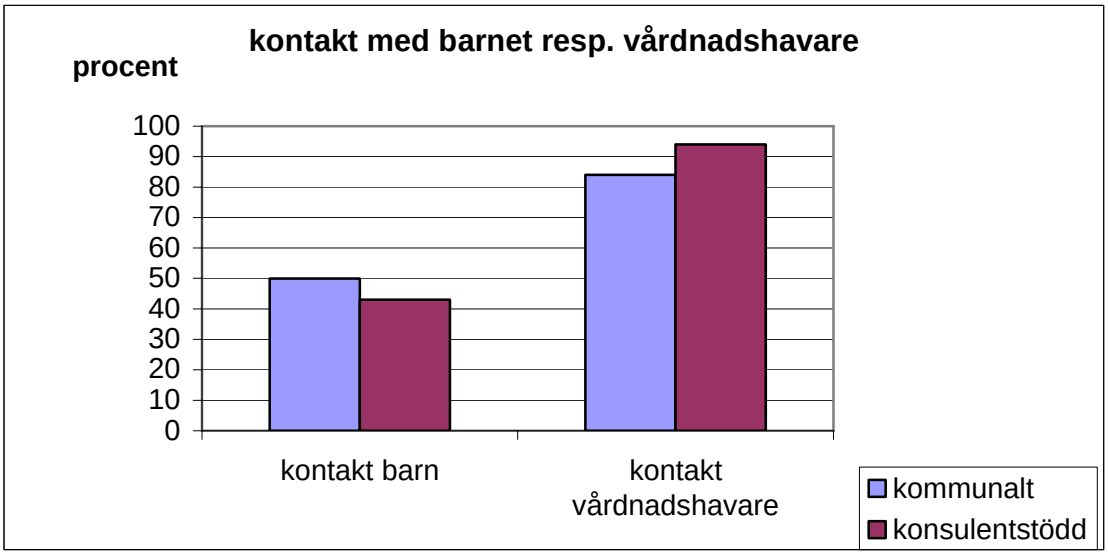

diagram 6

Avtal

Avtal med familjehemmet
Avtal mellan familjehemmet och socialnämnden hade skrivits i 80 % av placeringarna i kommunala familjehem. Avtalen följer i huvudsak Svenska kommunförbundets rekommendationer för dess utformning. En brist är dock att avtalet saknar uppgifter om familjehemmets särskilda uppdrag utifrån det specifika barnet som placeras.

Avtal med familjevårdsenheten
Granskningen visar att det finns avtal skrivna mellan socialnämnden och familjevårdsenheten i nästan alla placeringar. Ersättningen betalas i form av vårdavgift till familjevårdsenheten. I de flesta avtal mellan socialnämnden och familjevårdsenheten, som vi tagit del av, står det att arvodes och omkostnadsersättning utgår enligt Svenska Kommunförbundets rekommendationer. Vidare framgår att skatt och sociala avgifter betalas av familjevårdsenheten. Däremot har inte avtal skrivits mellan det konsulentstödda familjehemmet och socialnämnden i mer än i ett ärende.

Länsstyrelsens kommentarer

Myndighetsutövning

Socialnämnden har det sammanhållna ansvaret för det placerade barnet. I det ansvaret ingår skyldigheten att se till att den placerade får god vård och fostran, att den uppgjorda vårdplaneringen följs samt att eventuella förändringar av vården genomförs. Socialnämnden har samma ansvar för familjehem i egen regi som för familjehem som rekryterats genom familjevårdsenhet. Familjevårdsenheter har inga befogenheter att ta del av eller att ansvara för den vård som skall genomföras. Dessa uppgifter är att betrakta som myndighetsutövning och går inte att överlämna till annan utförare.

Familjevårdsenheter utreder familjehem
Nämnden har en skyldighet att utreda och godkänna familjehemmet. Syftet med familjehemsutredningen är att få underlag för att kunna bedöma hemmets förutsättningar för vården av ett visst barn. Familjevårdsenheterna har i nästan 60 % genomfört utredningar av sina egna familjehem. Socialnämnderna har i väldigt få ärenden genomfört egna utredningar av dessa hem.

Familjevårdsenheter skriver behandlingsplaner
Behandlingsplaner har upprättats i dubbelt så hög utsträckning i familjehem med konsulentstöd detta jämfört med behandlingsplaner i kommunernas egna familjehem. Merparten av dessa görs av familjevårdsenhetens personal. Behandlingsplaneringen är ett led i det sammanhållna vårdansvaret som socialnämnden har. I flera av de avtal länsstyrelsen tagit del av framgår att familjevårdsenheten tar på sig ansvaret att verka för att målsättningen i behandlingsplanen uppnås. Genom detta åtagande tar familjevårdsenheten på sig ett motsvarande ansvar som ett behandlingshem har. Det som är skillnaden är att familjevårdsenheten inte har dessa befogenheter. Dessa avtal innebär i praktiken att socialnämnden överlåtit ansvaret för vissa delar av vården till familjevårdsenheterna trots att det inte finns något lagstöd i detta.

Avtal med konsulentstödda familjehem saknas
Socialnämnden har ansvaret för det särskilda uppdraget till familjehemmet oavsett om familjehemmet är i kommunal eller konsulentstödd regi. Vid granskningen fanns inte något avtal och särskilt uppdrag mellan socialnämnden och familjehemmet med konsulentstöd, förutom i ett ärende. De avtal som funnits är de som upprättats mellan socialnämnden och familjevårdsenheten. Genom detta förfarande har socialnämnden ingen reglering av familjehemmets åtaganden. Familjevårdsenheten är enligt länsstyrelsen den som har någon form av reglering med familjehemmet. Familjevårdsenheten har rekryterat och handleder samt förfogar över vilka familjehem som ska anlitas till olika uppdrag som socialnämnden vill ha hjälp med. Socialnämndens styrning av uppdraget till familjehemmet riskerar att försvagas genom att det i första hand styrs genom familjevårdsenheten.

Barnperspektivet

Socialnämndens beslut om att ett barn skall placeras utanför det egna hemmet är ett stort ingripande i ett barns och en familjs liv oavsett om det sker med samtycke från vårdnadshavare eller inte. När socialnämnden handlägger ärenden som rör enskilda barn eller barnfamiljer skall barnets bästa särskilt beaktas. Det är viktigt att barnet själv får komma till tals, om möjligt skall enskilda samtal ske. Hänsyn skall tas till dess ålder och mognad. Socialnämnden skall synliggöra barnet i dokumentationen. Där skall det framgå när socialtjänsten träffat barnet, om socialsekreteraren träffat barnet ensam samt vad barnet uttryckt. Är barnet nyfött till endast några år gammalt kan socialsekreteraren hålla i barnet och observera det samt dokumentera de iakttagelser som görs. Det är viktigt att ha i åtanke, att dokumentationen någon gång i framtiden kan komma att fungera som en grund för barnet när det vill få kunskap om sin historia. Uppföljningen ska omfatta barnens hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående. Nämnden ska också ha samtal med familjehemsföräldrarna och vårdnadshavarna. Länsstyrelserna kan i denna tillsyn konstatera att det finns sådana brister som kan innebära att barnets bästa äventyras.

Familjehemmet utreds inte
Resultatet i rapporten visar på att familjehemmet inte alltid utreds. Andelen genomförda utredningar är högre i de egna familjehemmen än då socialnämnden anlitar en familjevårdsenhet. Det är också anmärkningsvärt att familjehemmets resurser inte ställs i förhållande till barnets behov. Vidare att samråd sker i så ringa omfattning med den kommunen där hemmet är beläget. Länsstyrelsernas uppfattning är att garantin för barnets behov av trygghet och skydd därför riskeras.

Barnets vårdbehov tydliggörs inte
Ur ett rättssäkerhets- och barnperspektiv är det betydelsefullt att det framgår vilken inställning såväl vårdnadshavare som barn från 15 år har till den planerade vården. Här finns brister i hur kommunerna har hanterat vårdplanerna, framförallt i de placeringar som skett genom en familjevårdsenhet. Vårdplanen är ett instrument som skall synliggöra för alla inblandade, barn, vårdnadshavare samt socialnämnd bl.a. vad vården syftar till.

Behandlingsplaner finns i ytterst få ärenden. Av dessa två dokument skall det framgå vad barnet har för behov, hur uppföljning skall genomföras samt vem som gör vad.

Flera barns vård följs inte upp
Socialnämnden ska medverka till att de familjehemsplacerade barnen får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden. Nämnden skall även verka för att de får lämplig utbildning. Därutöver skall nämnden lämna vårdnadshavarna och familjehemsföräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver. Nämnden ska även följa vården bl.a. genom regelbundna personliga besök i familjehemmen. Anmärkningsvärt är att 10 familjehem, oavsett regi, inte har haft något besök alls av nämnden sedan barnet blev placerat. Här förekommer det att familjevårdsenheten har genomfört egna besök. Vår uppfattning är att socialnämnderna därmed inte tar sitt ansvar för det placerade barnet. För att kunna följa barnets utveckling så är socialnämndens personliga besök i familjehemmen av sådan vikt att de aldrig får försummas. Det kan inte heller lämnas över till familjevårdsenheter att genomföra dessa.

Vuxna syns mer än barnet
Det är anmärkningsvärt att barnets röst är så osynlig i dokumentationen. I enbart hälften av de granskade ärendena framgick det att socialnämnden haft enskilda samtal med barnet. Kontakten med vårdnadshavare förekommer i nästan dubbelt så hög utsträckning. Att socialnämnderna har så omfattande kontakt med vårdnadshavaren är positivt då detta kan ha betydelse för hur länge barnet skall vara placerat i familjehem. Men frågan som måste ställas är likväl, vem ser och lyssnar på barnet?

Avtalet med familjehemmet har betydelse
Det är viktigt för alla parters rättssäkerhet, inte minst ur ett barnperspektiv, att familjehemmets uppdrag finns konkretiserat. Normalt bör detta framgå av behandlingsplanen. En behandlingsplan upprättas emellertid oftast inte förrän placeringen skett. Det finns därför skäl att redan vid avtalsskrivningen konkretisera vad uppdraget gäller. Länsstyrelserna anser att det är viktigt att socialnämnderna tecknar avtal med familjehemmet om deras uppdrag för att få garantier att barnets behov blir synligt.

Sammanfattande resultat ställt i förhållande till syftet

Vad lägger socialnämnden ut till familjevårdsenheter?

- Ansvaret för utredning av familjehem.
- Framtagande och utformande av behandlingsplaner.
- Tecknande av avtal med de specifika familjehemmen.

Skillnader mellan kommunala familjehem och familjehem med konsulentstöd

Länsstyrelsernas tillsyn visar på att det finns skillnader mellan de egna familjehemmen och konsulentstödda familjehem. Dessa är framför allt

- Könsmässigt placeras fler pojkar i konsulentstött familjehem, Många är omhändertagna med stöd av §§ 2 eller 3 LVU
- Vårdnadshavarens syn till placering av barnet framgår tydligare då det gäller placeringar i egna familjehem
- Större andel familjehem utreds då det gäller familjehem i kommunal regi
- Barnets behov ställt i förhållande till familjehemmets förutsättningar framstår tydligare i familjehem i kommunal regi
- Behandlingsplaner upprättas i större utsträckning då placering sker i konsulentstödda familjehem
- Avtal saknas mellan socialnämnden och familjehemmet då placering sker i konsulentstött familjehem

Slutord

I rapporten framkommer att det finns en del förbättringsområden när det gäller att säkerställa arbetet med barn i familjehem. Mycket fungerar på ett positivt sätt framför allt när det gäller de egna familjehemmen. När det gäller placeringar i konsulentstödda familjehem så drar vi slutsatsen, att arbetsuppgifter som är att betraktas som myndighetsutövning läggs ut på familjevårdsenheterna. Vidare förefaller det som att uppföljningen av placeringen blir mera omfattande när familjevårdsenheternas familjehem används. Det framstår även som att de mera vårdkrävande pojkarna oftare placeras i familjehem med konsulentstöd.

I de tidigare granskningar som genomförts inom familjehemsområdet har man bl. a. konstaterat att kunskapen är dålig om de regler som gäller vid försäljning av familjehemsvård som sker av familjevårdsenhet. Vi har i denna tillsyn kommit fram till samma slutsats. En del kommuner gör inga egna familjehemsutredningar, de skriver inga behandlingsplaner, de besöker inte alltid familjehemmen och de tecknar som regel inte avtal med de familjehem som har konsulentstöd. Regleringen inom familjehemsområdet skulle i vissa delar kunna förbättras för att förtydliga för kommunerna om vad som är deras ansvar. Det finns t ex inget i lagstiftningen, utöver kommentarer i förarbeten, att kommunen ska upprätta behandlingsplan för barn placerade i familjehem. Det framgår inte heller tydligt att kommunen ska teckna avtal med familjehem om deras uppdrag.

I socialtjänstlagen och socialtjänstförordningen framgår inte hur familjehemsersättningen skall utbetalas. Det finns enbart framtaget i rekommendationer från Svenska Kommunförbundet. I dessa framgår att socialnämnden skall betala ut arvodes- och omkostnadsersättningar till den som har nämndens uppdrag som familjehem. Familjehemsföräldrarnas uppdrag är personligt och kan inte bedrivas yrkesmässigt. Anlitas familjevårdsenhet kan socialnämnden betala ut en vårdavgift till dem. Familjevårdsenheten ska sedan betala ut ersättning till familjehemmet i form av arvodes- och omkostnadsersättning. Socialnämnden har ett ansvar att förvissa sig om att familjehemmet får arvodes- och omkostnadsersättning för sitt uppdrag från familjevårdsenheten och att detta inte betalas ut till ett företag. Detta är ett område som behöver förtydligas i normering.

Ett mönster som framträtt tydligt i de fem länen är att socialnämnden betalar ut ersättning i form av vårdavgift till familjevårdsenheten. Det framgår dock inte om familjehemmen får sin ersättning i form av arvodes- och omkostnadsersättning från familjevårdsenheten. Vi har i vårt allmänna tillsynsarbete på länsstyrelsen kommit i kontakt med familjehem som berättat att familjevårdsenheter vid rekrytering av nya familjehem uppmanar dem att starta någon form av bolag. Familjevårdsenheterna kan sedan köpa tjänst av familjehemmet och slipper därmed att betala skatter och sociala avgifter.

I denna granskning kan vi konstatera att familjevårdsenheterna genomför uppgifter som tillhör kommunernas myndighetsutövning, t.ex. upprättande av behandlingsplaner. Genom detta åtagande tar familjevårdsenheten på sig ett motsvarande ansvar som ett behandlingshem har. Vi anser att ett förtydligande behövs både beträffande deras roll vid möten i t.ex. familjehemmet, skolan samt barn- och ungdomspsykiatrin. Ett tydliggörande behövs också om det är möjligt för socialnämnden att lämna ut dokumentation ur barnets akt till familjevårdsenheten. Sekretessfrågor i förhållande till familjevårdsenheterna behöver enligt vår uppfattning förtydligas.

Ytterligare förtydliganden som skulle behöva göras i någon form av normering är att klargöra vilken position en familjevårdsenhet har och vilka uppgifter som är möjliga för dem att genomföra. Idag finns rekommendationer från Svenska Kommunförbundet att det inte finns något hinder för kommuner att köpa tjänst i form av handledning och stöd till ett familjehem från en familjevårdsenhet.

Skillnader mellan familjevårdsenhet och HVB-hem behöver också klargöras. Vi känner till att i vissa upphandlingar av vård som sker finns även familjevårdsenheter med. Samma krav ställs i upphandlingen på familjevårdsenhet som på HVB-hem vilket, enligt vår uppfattning, även det är en bidragande orsak till att familjevårdsenhetens position är oklar för kommunerna. En del socialnämnder har fått den uppfattningen att familjevårdsenheter har tillstånd från länsstyrelsen och på så sätt har en tillsyn över denna verksamhet. Det har framkommit att i den förteckning över familjehemsplacerade barn som kommunerna årligen lämnar till länsstyrelserna inte alltid innefattar alla placerade barn. En del kommuner lämnar inte uppgifter om de barn som är placerade i familjehem med konsulentstöd utifrån att de betecknar familjevårdsenheterna som HVB-hem och således inte skall redovisas i förteckningen.

Oklarheter finns var gränsen går mellan tillfällig placering och placering för stadigvarande vård och fostran. Olika praxis tillämpas av kommunerna, exempelvis 3, 4 eller 6 månader räknas som tillfälliga placeringar. En risk med tillfälliga placeringar är att de har en tendens att bli längre än vad kommunen avsett från början. Barn riskerar att vara placerade i familjer som inte utretts av socialnämnden. Placeras barn för stadigvarande vård och fostran skall hemmet utredas innan placering genomförs. Tillfälliga placeringar sker ofta i ett akut läge och det är inte alltid de sker i familjer som blivit utredda av socialnämnden.

Vi har i dessa slutord pekat på en del oklarheter men också brist på kunskap i kommuner när det gäller familjevårdsenheter och ansvaret för familjehemsplaceringar. För att kunna få en bättre familjehemsvård för barn krävs att det finns en normering som är tydlig och klargör vad som är kommunernas uppgifter men också klargöra vilka andra aktörer som kan bistå nämnderna i deras arbete och vilken deras position är.

Summering slutord

Många uppgifter/områden är inte klart definierade i lagstiftning eller andra normerande direktiv. Vi anser att det finns ett behov av förtydligande. De områden som bör uppmärksammas är

- Vilken skillnad finns mellan HVB och familjevårdsenhet
- Familjevårdsenheternas position och vad de kan bistå socialnämnden med
- Sekretess mellan socialnämnd och familjevårdsenhet
- Hur skall avtal skrivas med familjehem i egen regi, familjehem med konsulentstöd samt familjevårdsenheten
- Var går gränsen mellan tillfällig placering och placering för stadigvarande vård och fostran

Referenslitteratur

Socialtjänstlagen 2001:453
Socialtjänstförordningen 2001:937

Regerings proposition 1996/97:124	Ändring i socialtjänstlagen
Regerings proposition 2000/01:80	Ny socialtjänstlag
Riksdagens revisorer rapport 2001/2002:16	”Familjehemsvård”
Riksdagens direktiv 2003:76	”En nationell handlingsplan för den sociala barn och ungdomsvården”
Länsstyrelsen i Västernorrland (dnr 701-9456-02)	Tillsyn över familjehemsvård
Länsstyrelsen i Örebro Publikationsnr 2003:4	Kartläggning av ”Familjehemsvård genom stiftelser/bolag m.m.
Svenska kommunförbundet	cirkulär 1994:101
Svenska kommunförbundet 2003	Barnet och familjehemmet, en handbok om socialnämndens ansvar
Anders Thunved februari 2003 (Genomförd på uppdrag av Nåjden behandlingskonsult AB)	”Den förstärkta familjehemsvården”,

Länsstyrelsen
Örebro län

Rapport 2005:5
ISSN: 0349-4454
Adress: 701 86 Örebro
Hemsida: www.t.lst.se

LÄNSSTYRELSEN
Västmanlands län

Rapport 2005:2
ISSN: 0284-8813
Adress: 721 86 Västerås
Hemsida: www.vastmanland.lst.se

Länsstyrelsen
Värmland

Rapport 2005:4
ISSN: 0284-6845
Adress: 651 86 Karlstad
Hemsida: www.s.lst.se

Länsstyrelsen
Gävleborg

Rapport 2005:2
ISSN: 0284-5954
Adress: 801 70 Gävle
Hemsida: www.x.lst.se

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

Rapport 2005:4
ISSN: 1403-3127
Adress: 791 84 Falun
Hemsida: www.w.lst.se